

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskonna ja sotsiaalse heaolu õppekava
Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Alvar Žukovitš
Isiksuseomaduste seosed sissetulekuga Eestis:
analüüs PIAAC 2023 andmete põhjal
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Tarmo Strenze, PhD

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOORIA	4
1.1. Isiksuse mõiste	4
1.2. Suure Viisiku isiksusemudel	5
1.2.1. Avatus kogemustele (openness to experience)	5
1.2.2. Meelekindlus (conscientiousness)	6
1.2.3. Ekstravertsus (extraversion)	7
1.2.4. Koostöövalmidus (agreeableness)	7
1.2.5. Neurootilisus (neuroticism)	8
1.3. Sissetulek	9
1.4. Isiksuse ja sissetuleku seosed varasemates uuringutes	10
1.5. Eesti kontekst	11
1.6. Töö eesmärk ja uurimisküsimused	14
2. METOODIKA	15
2.1. Andmestik ja valim	15
2.1.1. Uurimuse eetika	16
2.2. Tunnuste kirjeldus	17
2.2.1. Sõltuv muutuja	17
2.2.2. Sõltumatud muutujad	17
2.2.3. Kontrollmuutujad	18
2.3. Analüüsimeetodid	19
2.4. Uurimuse piirangud	20
3. ANALÜÜSI TULEMUSED	21
3.1. Valimi ja muutujate kirjeldus	21
3.2. Korrelatsioonanalüüs	23
3.3. Regressioonanalüüs	25
4. ARUTELU	28
KOKKUVÕTE	31
SUMMARY	33
KASUTATUD KIRJANDUS	34
LISAD	37
Lisa 1. Sissetuleku jaotus	37
Lisa 2. Logaritmitud sissetuleku jaotus	38
Lisa 3. Tehisintellekti kasutamine lõputöö koostamisel	39

SISSEJUHATUS

Tänapäeva tööturul ei sõltu inimeste majanduslik toimetulek ainult haridusest, töökogemusest ja kognitiivsetest oskustest, vaid ka isiksuseomadustest ning laiemalt sotsiaal-emotsionaalsetest oskustest. Psühholoogias ja majandusteaduses pööratakse üha enam tähelepanu sellele, et suhteliselt püsivad isiksusejooned mõjutavad seda, kuidas inimesed õpivad, töötavad, teistega koostööd teevad, eesmäärke seavad ja raskustega toime tulevad (Borghans jt, 2008; Almlund jt, 2011). Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni ehk OECD käsitluses on sotsiaal-emotsionaalsed oskused seotud sellega, kuidas inimesed juhivad oma käitumist, kohanevad muutustega, teevad koostööd ning tulevad toime tööelus esinevate nõudmistega (OECD, 2025). Sellepärast ongi vajalik käsitleda isiksuseomadusi mitte vaid psühholoogiliste tunnustena, vaid ka võimalike teguritena, mis võivad olla seotud inimese tööalase positsiooni ja sissetulekuga.

Käesolevas töös kasutan OECD täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC 2023 Eesti andmeid. PIAAC on rahvusvaheline uuring, mis kogub teavet täiskasvanute oskuste, hariduse, tööelu ja taustatunnuste kohta. Selle töö seisukohalt on oluline, et 2023. aasta uuringus mõõdeti ka sotsiaal-emotsionaalseid oskusi, mis võimaldavad analüüsida isiksuseomaduste ja sissetuleku seoseid Eesti täiskasvanute seas. See tähendab, et PIAAC 2023 võimaldab vaadelda isiksusega seotud tunnuseid koos tööturu, oskuste ja heaolu näitajatega ühes andmestikus (OECD, 2024; OECD, 2025). Eesti täiskasvanute keskmised tulemused olid lugemisoskuses 276 punkti, matemaatilises kirjaoskuses 281 punkti ja adaptiivses probleemilahendusoskuses 263 punkti (Räis, 2024).

Varasem kirjandus on näidanud, et isiksuseomadused on seotud töösoorituse, karjääriedu ja sissetulekuga. Karjääriedu käsitlevates uuringutes on objektiivsete näitajatenä sageli kasutatud palgataset ja edutamisi, kuna need võimaldavad hinnata inimese positsiooni tööturul võrdleval viisil (Ng jt, 2005). Samuti on leitud, et isiksuseomadused on seotud nii töösoorituse kui ka karjääri edenemisega (Barrick ja Mount, 1991; Judge jt, 1999). Suure viisiku ja sissetuleku seoseid koondavad uuemad metaanalüüsid viitavad üldiselt sellele, et avatus kogemustele, meelekindlus ja ekstraversus on sissetulekuga pigem positiivselt seotud, samal ajal kui koostöövalmidus ja neurootilisus on sagedamini seotud madalama sissetulekuga (Alderotti jt, 2023; Vella, 2024). Samas rõhutavad need uuringud, et leitud seosed on enamasti suhteliselt tagasihoidlikud ning tulemused sõltuvad osaliselt kasutatud mudelitest, kontrollmuutujatest ja valimitest.

Selle töö eesmärk on hinnata Eestis elavate 16-65-aastaste Suure Viisiku isiksuseomaduste seoseid sissetulekuga PIAAC 2023 andmete põhjal. Täpsemalt analüüsin isiksuseomaduste statistilist seost sissetulekuga ning seda, et kas need seosed püsivad ka pärast vanuse, soo ja hariduse mõju arvesse võtmist. Töö esimeses peatükis annan ülevaate isiksuse mõistest, Suure Viisiku mudelist, sissetuleku käsitlesest ning varasematest uurimustest, mis käsitlevad isiksuseomaduste ja sissetuleku seoseid. Esimese peatüki lõpus sõnastan töö eesmärgi ja uurimisküsimused. Teises peatükis kirjeldan andmestikku, valimit, muutujaid ja analüüsimeetodeid. Kolmandas peatükis esitan analüüsi tulemused ning neljandas peatükis arutlen nende tähenduse üle ja seostan need varasema kirjandusega.

1. TEOORIA

1.1. Isiksuse mõiste

Isiksus tähendab inimese suhteliselt püsivaid mõtlemise, tundmise ja käitumise mustreid, mille abil saab kirjeldada inimestevahelisi erinevusi (McCrae ja John, 1992). Isiksuse mõiste aitab selgitada, miks inimesed sarnastes olukordades erinevalt reageerivad, erinevaid eesmärke seavad ja erineval viisil tegutsevad. Isiksust ei käsitleta üksikute juhuslike reaktsioonidena, vaid laiemate kalduvuste süsteemina, mis annab inimese käitumisele teatava järjepidevuse.

Isiksuseomadusi peetakse suhteliselt püsivaks, kuid see ei tähenda, et need oleksid täielikult muutumatud. Pigem tähendab see, et inimese käitumises ja reageerimisviisides on võimalik märgata teatud järjepidevust ka erinevates olukordades ja pikema aja jooksul. Roberts jt (2007) rõhutavad, et isiksuseomadused on piisavalt stabiilsed, et olla seotud oluliste hariduslike ja tööalaste tulemustega, kuigi need võivad elu jooksul ka muutuda.

Käesoleva töö jaoks on isiksuse mõiste oluline seetõttu, et isiksuseomadused võivad olla seotud inimese tööalase käitumise ja majandusliku olukorraga. Näiteks võivad need mõjutada seda, kui eesmärgipäraselt inimene tegutseb, kuidas ta pingelistes olukordades toime tuleb, kui hästi ta teistega koostööd teeb ning kuidas ta tööturul võimalusi kasutab. Varasemad uuringud on näidanud, et isiksuseomadused on seotud hariduse, tööalase käitumise ja sissetulekuga (Borghans jt, 2008; Almlund jt, 2011). Seetõttu käsitlen selles töös isiksuseomadusi teguritena, mis võivad aidata selgitada sissetuleku erinevusi Eesti täiskasvanute seas.

1.2. Suure Viisiku isiksusemudel

Suure Viisiku isiksusemudel on üks levinumaid raamistikke isiksuse kirjeldamiseks. Selle mudeli järgi saab suure osa inimestevahelistest isiksuse erinevustest koondada viie laiemra tunnusena: avatus kogemustele, meelekindlus, ekstraversus, koostöövalmidus ja neurootilisus. Mudeli eelis seisneb selles, et see võimaldab kirjeldada isiksust selgel ja võrreldaval kujul (Goldberg, 1990; McCrae ja John, 1992).

Käesoleva töö jaoks on Suure Viisiku mudel sobiv mitmel põhjusel. Esiteks tugineb suur osa isiksuse ja sissetuleku seoseid käsitlevast varasemast kirjandusest just sellele raamistikule, mis võimaldab saadud tulemusi varasemate uuringutega võrrelda (Judge jt, 1999; Alderotti jt, 2023; Vella, 2024). Teiseks on PIAAC 2023 sotsiaal emotsionaalsete oskuste mõõtmine sisuliselt Suure Viisiku käsitlusega kooskõlas, mistõttu sobib see mudel hästi käesoleva andmestiku analüüsimiseks. Sellest lähtudes käsitlen järgnevalt kõiki viit isiksuseomadust eraldi ning seostan need varasemate uurimistulemustega sissetuleku kontekstis.

1.2.1. Avatus kogemustele (openness to experience)

Avatus kogemustele on isiksuseomadus, mis on seotud vaimse paindlikkuse, uudishimu ja valmisolekuga kogeda uusi olukordi ja vaatenurki. Sellise omadusega inimesed tunnevad sagedamini huvi õppimise, loovate lahenduste ja mitmekesiste kogemuste vastu ning on paremad suhtuma uutesse nähtustesse avatumalt. Isiksusepsühholoogia käsitlustes seostatakse avatust sageli kujutlusvõime, intellektuaalse huvi ja originaalsusega. See tähendab, et omadus ei väljendu ainult selles, kas inimesele meeldivad uued tegevused, vaid laiemalt selles, kuidas ta maailma mõtestab ja kui paindlikult ta uuele teadmisele reageerib (Allik, 2003; John ja Srivastava, 1999).

Käitumuslikult võib avatus kogemustele avalduda huvis uute teadmiste, kunsti, loovate tegevuste või ebatraditsiooniliste lahenduste vastu. OECD käsitluses on selle omaduse olulisemateks osadeks, nagu näiteks kujutlusvõime, esteetiline tundlikkus ja intellektuaalne uudishimu (OECD, 2025). Selline omadus võib toetada õppimist, uute oskuste omandamist ja muutustega kohanemist, mis on eriti oluline tänapäeva tööturul, kus paindlikkus ja valmisolek õppida on muutunud üha tähtsamaks. Samas ei tähenda kõrge avatus automaatselt tööturul suuremat edu, sest mõnes ametis ei pruugi loovus või abstraktne mõtlemine olla otseselt kasulik ja tasutud.

Varasemad uuringud viitavad sellele, et avatus kogemustele on sissetulekuga pigem positiivselt seotud, kuid selle seos ei ole tavaliselt kuigi tugev. Alderotti jt. (2023) meta-analüüsis ilmneb avatusel positiivne seos sissetulekuga ja Vella (2024) jõuab samasuunalise tulemuseni, kuid rõhutab, et osa sellest seosest võib olla seotud hariduse ja muude taustateguritega. OECD 2025. aasta raport näitab samuti, et avatus on seotud kõrgema haridustaseme, õppimises osalemise ja mõningal määral palkadega. Seega võib öelda, et avatuse mõju sissetulekule avaldub pigem kaudselt, näiteks õppimisvalmiduse, loovuse ja kohanemisvõime kaudu. Minu töö seisukohalt on avatus seetõttu omadus, mille puhul võib eeldada pigem positiivset, kuid suhteliselt nõrka seost sissetulekuga.

1.2.2. Meelekindlus (conscientiousness)

Meelekindlus kirjeldab isiksuseomadust, mis on seotud eesmärgipärasuse, kohusetundlikkuse ja enesedistsipliiniga. Isiksusepsühholoogias tähendab see kalduvust olla organiseeritud, järjekindel ja suuteline suunama oma tegevust pikemaajaliste eesmärkide poole. Sellise omadusega inimene ei tegutse ainult hetkeimpulsside põhjal, vaid püüab oma käitumist teadlikult korraldada ja kontrollida. Meelekindlus on seetõttu omadus, mida seostatakse sageli usaldusväärsuse, vastutustunde ja püsivusega (Allik, 2003; John ja Srivastava, 1999).

Käitumuslikult võib meelekindlus avalduda täpsuses, töökuses ja suutlikkuses ülesandeid lõpule viia ka siis, kui see nõuab aega ja pingutust. OECD käsitluses seostub meelekindlus näiteks organiseerituse, produktiivsuse ja kohusetundlikkusega (OECD, 2025). Töölus võib see väljenduda paremas ajakasutuses, tugevamas tööetikas ja suuremas valmisolekus oma kohustusi järjekindlalt täita. Selliste omaduste tõttu on meelekindlus tööturu seisukohalt üks loogilisemaid isiksuseomadusi, mis võiks olla seotud kõrgemate tasudega.

Nii Alderotti jt. (2023) kui ka Vella (2024) näitavad, et meelekindlus on üks omadustest, mille seos sissetulekuga on kõige järjekindlamalt positiivne. Sama üldist mustrit toetavad ka varasemad empiirilised uuringud (Judge jt, 1999; Nyhus ja Pons, 2005). OECD 2025. aasta raportis ilmneb samuti, et meelekindlus on seotud suurema tõenäosusega olla palgatud ning mitmes riigis ka kõrgemate palkadega. Seda seost on seletatud peamiselt töösoorituse, enesedistsipliini ja tootlikkuse kaudu ehk inimene, kes on eesmärgipärasem ja järjekindel, võib tõenäolisemalt saavutada häid töötulemusi ja liikuda tööturul kõrgemale positsioonile. Minu töö seisukohalt on meelekindlus seetõttu üks omadustest, mille puhul on kõige tugevam alus eeldada positiivset seost sissetulekuga.

1.2.3. Ekstravertsus (extraversion)

Ekstravertsus kirjeldab isiksuseomadust, mis on seotud sotsiaalsuse, aktiivsuse ja enesekehtestamisega. Üldiselt tähendab see kalduvust otsida suhtlemist, tunda end teiste seas mugavalt ning olla energilisem ja väljapoole suunatum. Isiksuseomadusena viitab ekstravertsus sellele, et inimene on sagedamini algatusvõimeline, seltsiv ja valmis sotsiaalsetes olukordades nähtavalt tegutsema. Selline omadus võib mõjutada nii inimese suhtlemisstiili kui ka seda, kuidas ta tööelus teistega suhestub (Allik, 2003; John ja Srivastava, 1999).

Käitumuslikult võib ekstravertsus väljenduda sotsiaalses pealehakkamises, aktiivsuses, enesekindlas esinemises ja suuremas sotsiaalses julguses. OECD käsitluses kuuluvad ekstravertsuse juurde näiteks energilisus, seltskondlikkus ja enesekehtestamine (OECD, 2025). Need omadused võivad tööelus olla kasulikud ametites, kus loevad suhtlusoskus, nähtavus, veenmine ja kontaktide loomine. Samas ei pruugi ekstravertsus olla kõigis töödes sarnaste palkadega, sest mõnes ametis ei sõltu edu niivõrd sotsiaalsest aktiivsusest kui tehnilisest oskusest või täpsusest.

Varasemad uuringud näitavad, et ekstravertsus on sissetulekuga pigem positiivselt seotud, kuigi see seos ei ole enamasti väga tugev. Alderotti jt. (2023) meta-analüüsi järgi on ekstravertsus seotud kõrgema sissetulekuga ning Vella (2024) jõuab samale üldisele järeldusele. Sarnast seost on leitud ka varasemates empiirilistes töödes, kus ekstravertsus seostub objektiivse karjäärieduga ning mõnel juhul ka kõrgema palgaga (Judge jt, 1999; Mueller ja Plug, 2006). OECD 2025. aasta raport näitab samuti, et ekstravertsus on seotud nii suurema tööhõive kui ka mitmes riigis kõrgemate palkadega. Seda seost on seletatud peamiselt enesekehtestamise, suhtlusoskuste ja juhtimispotentsiaali kaudu. Minu töö seisukohalt on ekstravertsus seetõttu omadus, mille puhul on põhjendatud eeldada pigem positiivset seost sissetulekuga, kuigi selle mõju võib sõltuda töökontekstist ja olla nõrgem kui meelekindluse puhul.

1.2.4. Koostöövalmidus (agreeableness)

Koostöövalmidus kirjeldab isiksuseomadust, mis on seotud koostöövalmiduse, sõbralikkuse ja teistega arvestamisega. See tähendab kalduvust olla usaldav, hooliv ja suhtlemises pigem heatahtlik kui vastanduv. Isiksusepsühholoogias viitab koostöövalmidus sellele, et kuidas inimene teistega suhestub ning kuivõrd ta püüab oma käitumises hoida häid suhteid ja vähendada

konflikte. Seetõttu on see omadus tihedalt seotud sotsiaalse käitumise kvaliteediga (Allik, 2003; John ja Srivastava, 1999).

Käitumuslikult võib koostöövalmidus avalduda abivalmiduse, empaatia, usaldatavuse ja järeleandlikkusena. OECD käsitluses seostub koostöövalmidus näiteks kaastundlikkus, lugupidav suhtumine ja valmisolek teiste huvidega arvestada (OECD, 2025). Töölus võib selline omadus toetada häid suhteid kolleegidega, sujuvat koostööd ja väiksemat konfliktsust. Samas võib väga kõrge koostöövalmidus mõnes olukorras tähendada ka liigset järeleandlikkust või väiksemat valmisolekut oma huve kaitsta, mis võib tööturul olla ebasoodne.

Varasem kirjandus näitabki, et koostöövalmiduse seos sissetulekuga on sageli nõrk või negatiivne. Alderotti jt. (2023) meta-analüüs näitab, et koostöövalmidus on negatiivse seosega sissetulekule ning Vella (2024) jõuab sarnasele järeldusele. Sama teemat on põhjalikumalt käsitlenud ka Judge, Livingston ja Hurst (2012), kes leidsid, et koostöövalmiduse ja sissetuleku suhe võib olla seotud sooga ning et liiga suur koostöövalmidus ei pruugi tööturul alati eeliseid anda. OECD 2025. aasta raportis ilmneb samuti, et suurem koostöövalmidus on mitmes riigis seotud pigem madalama palgaga. Selle võimaliku seose seletuseks on välja pakutud, et meeldivamad inimesed ei pruugi oma huve tööturul sama jõuliselt esindada, näiteks palgaläbirääkimistel või vastastikes olukordades. Seetõttu on koostöövalmidus omadus, mille puhul võib varasema kirjanduse põhjal eeldada nõrgemat või negatiivsemat seost sissetulekuga kui meelekindluse või ekstravertsuse puhul.

1.2.5. Neurootilisus (neuroticism)

Neurootilisus kirjeldab isiksuseomadust, mis on seotud emotsionaalse ebastabiilsuse, ärevuse ja suurema tundlikkusega negatiivsete emotsioonide suhtes. See tähendab, et kõrgema neurootilisusega inimesed võivad sagedamini kogeda muret, sisemist pinget, ebakindlust või raskusi oma emotsioonide reguleerimisel. Isiksusepsühholoogia vaates ei kirjelda see üksikut halba emotsiooni, vaid suhteliselt püsivat kalduvust reageerida negatiivsetele kogemustele tugevamalt. Seetõttu on neurootilisus omadus, mis puudutab eelkõige inimese sisemist emotsionaalset stabiilsust või selle puudumist (Allik, 2003; John ja Srivastava, 1999).

Käitumuslikult võib neurootilisus väljenduda suuremas stressitundlikkuses, raskemas keskendumises pingelistes olukordades ja kalduvuses reageerida tagasilöökidele tugevamalt.

OECD 2025. aasta raportis kasutatakse selle omaduse vastandi kirjeldamiseks mõistet emotsionaalne stabiilsus. Raporti järgi on emotsionaalselt stabiilsemad inimesed rahulikumad, paremini iseendaga kooskõlas ja vähem kalduvad negatiivsetele emotsioonidele. Sellest tulenevalt võib kõrgem neurootilisus tööelus tähendada suuremat haavatavust stressi, ebakindlate olukordade ja korduva pinge suhtes.

Varasemad uuringud näitavad üsna järjekindlalt, et neurootilisus on sissetulekuga pigem negatiivselt seotud. Nii Alderotti jt. (2023) kui ka Vella (2024) toovad esile, et kõrgem neurootilisus seostub keskmiselt madalama sissetulekuga. Sama mõtet toetavad ka varasemad empiirilised uurimused (Judge jt, 1999; Nyhus ja Pons, 2005). OECD 2025. aasta raport toetab seda mustrit kaudselt, näidates, et emotsionaalne stabiilsus on seotud paremate tööturu tulemuste ja kõrgemate palkadega. Seda seost on seletatud peamiselt stressitundlikkuse, madalama emotsionaalse stabiilsuse ja raskema tööalase toimetuleku kaudu. Minu töö seisukohalt on neurootilisus seetõttu omadus, mille puhul on varasema kirjanduse põhjal põhjendatud eeldada negatiivset seost sissetulekuga.

1.3. Sissetulek

Sissetulekut kasutatakse sotsiaalteadustes sageli ühe peamise majandusliku edukuse näitajana, sest see näitab suhteliselt selgelt inimese positsiooni tööturul ja tema töö eest saadavat palka. Kui rääkida karjääriedust või tööalasest edukusest, siis on oluline eristada objektiivseid ja subjektiivseid näitajaid. Ng jt. (2005) meta-analüüsi järgi kuuluvad objektiivse karjääriedu hulka näiteks palgatase ja edutamised, samas kui subjektiivne karjääriedu väljendub rohkem inimese enda hinnangus oma karjäärile, näiteks töö ja/või karjääriga rahulolu. See tähendab, et sissetulek ei kirjelda kogu inimese tööalast kogemust, kuid sobib hästi siis, kui soovitakse mõõta karjääriedu võimalikult selgelt ja teiste poolt hinnataval ja võrdleval kujul.

Sissetuleku kasutamine sõltuva muutujana on põhjendatud ka seetõttu, et see on empiirilistes uuringutes üks enam kasutatud tööturu tulemuste näitajaid. OECD 2024. aasta PIAAC raport rõhutab, et oskused ja haridus on tööturul tasustatud eelkõige palkade kaudu ning et kõrgemad infotööluse oskused on seotud suurema tõenäosusega teenida kõrgemat töötasu (OECD, 2024c). Samuti osutab OECD 2025. aasta raport, et sotsiaal emotsionaalsed oskused on seotud palkade, tööhõive ja töörahuloluga ning et Suure Viisiku omadused aitavad seletada osa inimestevahelistest palgaerinevustest, kuigi nende panus on väiksem kui näiteks hariduse või

kirjaoskuse oma. Seega on sissetulek sobiv näitaja just seetõttu, et see võimaldab hinnata, kuidas erinevad isiksuseomadused võivad olla seotud realselt tööturul väljenduva tasuda.

Sissetuleku eeliseks on ka selle mõõdetavus. Võrreldes mitme teise tööalase edukuse näitajaga on sissetulek suhteliselt konkreetne ja statistilises analüüsis hästi kasutatav tunnus. PIAACi taustaküsimustik võimaldab siduda sissetuleku teiste oluliste tunnustega, nagu haridustase, vanus, sugu, tööalane staatus ja oskused, mis teeb sellest sobiva sõltuva muutuja kvantitatiivses analüüsis. Eesti PIAAC 2023 lühiportist ilmneb samuti selge positiivne seos kõrgema oskuste taseme ja kõrgemasse sissetulekudetsiili kuulumise vahel (Räis, 2024). Kuigi see tulemus puudutab eelkõige kognitiivseid oskusi, näitab see hästi, et sissetulek toimib tööturu edukuse tähendusliku ja analüüsitava väljundina ka Eesti andmete puhul. Samas ei saa sissetulekut pidada kogu tööalase edu täielikuks mõõduks. Inimese tööelu edukust võivad väljendada ka muud näitajad, nagu ametialane staatus, töö kindlus, töörahulolu, arenguvõimalused või subjektiivne hinnang oma karjäärile. Ng jt. (2005) rõhutavad, et objektiivne ja subjektiivne karjääriedu on omavahel seotud, kuid siiski eristatavad olukorrad. Minu töö eesmärk ei ole käsitleda sissetulekut kogu edu hõlmava mõõdikuna, vaid kasutada seda ühe selge ja laialt levinud majandusliku edukuse näitajana. Just sellisena sobib sissetulek hästi uurimaks, et kas ja millisel määral on Eesti täiskasvanute isiksuseomadused seotud nende tööalase palgaga.

1.4. Isiksuse ja sissetuleku seosed varasemates uuringutes

Varasemad uuringud näitavad üldiselt, et isiksuseomadused on sissetulekuga seotud, kuid nende seoste suund ja tugevus erinevad vastavalt omadusele. Meta-analüütiline kirjandus viitab sellele, et avatus kogemustele, meelekindlus ja extravertsus on sissetulekuga pigem positiivselt seotud, samas kui koostöövalmidus ja neurootilisus on sagedamini seotud madalama sissetulekuga (Alderotti jt, 2023; Vella, 2024). Samal ajal rõhutavad nii Alderotti jt. kui ka Vella, et need efektid on enamasti väikesed ning sõltuvad osaliselt sellest, milliseid kontrollmuutujaid analüüsides kasutatakse.

Alderotti jt meta-analüüsis olid Suure Viisiku omaduste hinnatud üldefektid järgmised: avatus kogemustele 0,0175, meelekindlus 0,0248, extravertsus 0,0209, koostöövalmidus -0,0353 ja neurootilisus -0,0324. See tähendab, et kolmel omadusel oli sissetulekuga positiivne ja kahel negatiivne seos. Autorid rõhutavad ka seda, et tulemused erinesid märkimisväärselt sõltuvalt kasutatud valimitest ja mudelitest. Näiteks oli uuringute vaheline heterogeensus väga kõrge: I^2

ulatus avatuse puhul 94,86%, meelekindluse puhul 81,93%, ekstravertsuse puhul 83,31%, koostöövalmiduse puhul 88,87% ja neurootilisuse puhul 89,73%-ni (Alderotti jt, 2023).

Vella meta-analüüs jõudis üldiselt sarnase tulemuseni. Seal olid üldefektid avatuse puhul 0,019, meelekindluse puhul 0,016, ekstravertsuse puhul 0,003, koostöövalmiduse puhul -0,017 ja neurootilisuse puhul -0,018. Vella tõlgendab neid tulemusi nii, et ühe standardhälbe võrra kõrgem avatus on seotud ligikaudu 1,92% kõrgema sissetulekuga, meelekindlus 1,61% kõrgema sissetulekuga ja ekstravertsus 0,30% kõrgema sissetulekuga. Koostöövalmidus ja neurootilisus seostuvad vastavalt umbes 1,69% ja 1,78% madalama sissetulekuga. Samas rõhutab Vella, et hinnangud sõltuvad kontrollmuutujatest ning osa seoseid võivad nõrgeneda, kui arvesse võtta näiteks haridust, kognitiivseid võimeid ja tööturuga seotud tunnuseid (Vella, 2024).

Varasemates empiirilistes töödes on leitud, et meelekindlus ja ekstravertsus on sagedamini seotud objektiivse karjääriedu, sealhulgas palgatasemega, samas kui neurootilisus kipub olema seotud madalama sissetuleku ja kehvema tööalase toimetulekuga (Judge jt, 1999; Nyhus ja Pons, 2005). Koostöövalmiduse puhul on tulemused olnud veidi vastuolulisemad, kuid mitmed tööd viitavad sellele, et selle seos sissetulekuga on nõrk või isegi negatiivne, eriti olukordades, kus edu eeldab enesekehtestamist või palga läbirääkimisi (Mueller ja Plug, 2006; Judge jt, 2012). Avatuse kogemustele puhul on seos enamasti positiivne, kuid see näib olevat nõrgem ja sageli rohkem seotud õppimise, hariduse ning oskuste omandamisega kui otseselt kõrgema palgaga.

OECD 2025. aasta raport toetab seda, näidates, et sotsiaal emotsionaalsed oskused on seotud tööturu tulemustega ka pärast kognitiivsete oskuste arvesse võtmist. Samas ilmneb varasemast kirjandusest, et omaduste mõju ei ole võrdselt tugev ning osa seoseid võib olla eri riikides erinev. See viitab sellele, et isiksuse ja sissetuleku seoseid ei saa pidada täiesti universaalseks.

1.5. Eesti kontekst

Isiksuseomaduste ja sissetuleku seoseid käsitlev rahvusvaheline kirjandus annab küll üsna selge üldpildi, kuid samal ajal näitab, et nende seoste tugevus ja mõnikord ka tulemused võivad erineda sõltuvalt valimist, kultuuri kontekstist ja sellest, et milliseid kontrollmuutujaid analüüsis kasutatakse. Nii Alderotti jt. kui ka Vella rõhutavad, et Suure Viisiku omaduste ja sissetuleku vahel leiduvad seosed ei ole täiesti ühesugused kõigis riikides ega kõigis mudelites. See tähendab seda, et rahvusvahelisest kirjandusest ei saa automaatselt järeldada, et samad tulemused

avalduvad täpselt samal kujul ka Eesti täiskasvanute seas. Eesti põhine analüüs on seetõttu põhjendatud juba ainult sellepärast, et kontrollida, kuidas üldised rahvusvahelised tulemused Eesti sotsiaalmajanduslikes tingimustes välja näevad.

Eesti konteksti käsitlemisel on oluline ka see, et isiksusepsühholoogial on siin olemas oma teoreetiline taust ja sõnavara. Eestikeelses psühholoogiakirjanduses on isiksuse käsitlusi tutvustatud ka kogumikus Isiksusepsühholoogia (Allik jt., 2003), mis aitab siduda rahvusvahelisi teoreetilisi käsitlusi eestikeelse terminoloogiaga.

Samas ei tähenda tugev teoreetiline taust veel seda, et isiksuseomaduste ja sissetuleku seoseid oleks Eesti täiskasvanute seas põhjalikult uuritud. Praeguse töö seisukohalt on oluline, et PIAAC 2023 pakub selleks väga sobiva empiirilise aluse. OECD Eesti riigiraporti järgi osales Eestis uuringus 6665 inimest vanuses 16-65 aastat ning valim esindab ligikaudu 0,9 miljonit Eestis elavat täiskasvanut (OECD, 2024a). See tähendab, et tegemist on esindusliku valimiga, mis võimaldab teha üldistusi Eestis elava 16-65-aastase elanikkonna kohta, kuigi tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada analüüsi piirangutega. (OECD, 2024a). Uuringu taustaküsimustik sisaldab lisaks põhioskuste mõõtmisele infot demograafiliste tunnuste, hariduse, tööjõu staatuse, tööalase tausta, majanduslike näitajate ja sotsiaal emotsionaalsete oskuste kohta (OECD, 2024b). See tähendab, et PIAAC võimaldab vaadelda isiksuseomadusi koos peamiste sissetulekut mõjutavate taustateguritega, nagu vanus, sugu ja haridus.

Eesti PIAAC 2023 tulemused näitavad, et Eesti elanike oskuste tase on rahvusvahelises võrdluses kõrge. OECD ja Statistikaameti kokkuvõtete järgi olid Eesti täiskasvanute keskmised tulemused lugemisoskuses, matemaatilises kirjaoskuses ja kohandavas probleemi lahendusoskuses OECD keskmisest kõrgemad (OECD, 2024a; Räis, 2024). Samal ajal ilmnevad tulemuste sees olulised erinevused vanuse, hariduse, piirkonna ja muude taustatunnuste lõikes. Ühelt poolt on tegemist suhteliselt tugeva oskuste profiiliga riigiga, aga teiselt poolt ei ole ka siin tööturu tulemused ja inimeste taustad ühtlased. Seetõttu on põhjust küsida, et kas ja millisel määral lisavad isiksuseomadused põhjendust sissetuleku erinevuste mõistmisel ka olukorras, kus kognitiivsete oskuste tase on keskmiselt juba kõrge.

OECD 2025. aasta temaatiline raport näitab, et sotsiaal emotsionaalsed oskused on seotud tööturu tulemustega ka pärast kognitiivsete oskuste arvesse võtmist ning, et eriti ekstravertsus, madalam neurootilisus ja meelekindlus on paljudes riikides seotud parema tööalase

toimetulekuga. Samas käsitleb OECD raport neid seoseid eelkõige rahvusvahelises võrdluses ja laiemas tööturu ning heaolu raames. Minu töö lähtekohaks olev teadmiste lünk on see, et selle sama andmestiku põhjal vaatlen eraldi Eesti täiskasvanute sissetulekut ning seda, millised isiksuseomadused on sellega seotud pärast vanuse, soo ja hariduse arvesse võtmist. Seega ei korda see töö rahvusvahelist raportit, vaid täpsustab selle põhjal Eesti olukorda.

1.6 Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Selle töö eesmärk on hinnata Eestis elavate 16-65-aastaste Suure Viisiku isiksuseomaduste seoseid sissetulekuga PIAAC 2023 andmete põhjal. Täpsemalt analüüsin isiksuseomaduste statistilist seost sissetulekuga ning seda, kas need seosed püsivad ka pärast vanuse, soo ja hariduse mõju arvesse võtmist.

Töö eesmärgist lähtuvalt otsin vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kas Suure Viisiku isiksuseomadused on seotud Eestis elavate 16-65-aastaste sissetulekuga?
2. Millised Suure Viisiku isiksuseomadused on sissetulekuga kõige tugevamalt seotud?
3. Kas Suure Viisiku isiksuseomaduste ja sissetuleku seosed püsivad ka pärast vanuse, soo ja hariduse mõju arvesse võtmist?

2. METOODIKA

2.1. Andmestik ja valim

Tehtav töö põhineb OECD rahvusvahelise täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC 2023 Eesti avalikul andmefailil. PIAAC ehk rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring on rahvusvaheline uuring, mille eesmärk on hinnata täiskasvanute põhioskusi ning koguda samal ajal suures hulgas taustainfot hariduse, tööelu ja erinevate sotsiaalsete tunnuste kohta. OECD andmeanalüüsi käsiraamatu järgi ühendab PIAAC oskus testid ja taustaküsimustiku ühtseks andmestikuks, mis võimaldab analüüsida oskuste ja erinevate taustategurite seoseid lihtsamalt.

PIAAC 2023 sobib selle töö jaoks hästi mitmel põhjusel.

Esiteks sisaldab see Eesti kohta ulatuslikku valimit. OECD Eesti riigiraporti järgi osales Eestis uuringus 6665 inimest vanuses 16-65 aastat. Eesti valim oli loodud esindama Eestis elavat 16-65-aastast elanikkonda.

Teiseks on selle töö jaoks oluline, et PIAAC 2023 sisaldab lisaks kognitiivsete oskuste mõõtmisele ka põhjalikku taustaküsimustikku. OECD dokumentatsiooni järgi hõlmab see demograafilisi tunnuseid, haridust, tööelu, majanduslikke näitajaid ning sotsiaal-emotsionaalseid oskusi. Käesolevas töös on see oluline, kuna võimaldab analüüsida Suure Viisiku isiksuseomaduste seoseid sissetulekuga ning arvesse võtta ka peamisi taustategureid, nagu vanus, sugu ja haridus.

Valimi moodustamisel kasutasin täielike vastuseid, mis omakorda tähendab, et analüüsi jätsin ainult need vastajad, kelle puhul olid olemas kõik uurimuse jaoks vajalikud tunnused. Selline lähenemine tähendab, et lõplik analüüsivalim on väiksem kui algne Eesti valim. Algne Eesti valim koosnes 6665 vastajast, kuid lõplikku analüüsivalimisse jäi 4549 vastajat. Analüüsi kaasasin need vastajad, kelle kohta olid olemas andmed sissetuleku, viie isiksuseomaduse ning kontrollmuutujate kohta. OECD andmeanalüüsi käsiraamat juhib tähelepanu sellele, et PUF-id (public use files) on rahvusvahelise andmebaasi piiratud alamkogumid ning osa infot võib olla avalikus failis konfidentsiaalsuse tõttu ümber kodeeritud.

Regressioanalüüsis kasutasin PIAAC uuringu valimikaalu (SPFWT0), et arvestada valimi struktuuriga ning tagada tulemuste parem esinduslikkus Eesti täiskasvanute populatsiooni suhtes.

2.1.1. Uurimuse eetika

Oma töös kasutasin OECD PIAAC 2023 Eesti avalikku andmefaili. OECD käsiraamatu järgi on tegemist anonüümset andmestikuga, mille koostamisel on arvestatud andmekaitse ja konfidentsiaalsuse nõuetega. See tähendab, et üksikvastajaid ei ole võimalik tuvastada ning töö ei hõlmanud otseselt isikuandmete töötlemist.

Uurimuse eetiline risk oli madal, kuna tegemist on sekundaarandmetega ning uurijatel puudus otsene kontakt uuringus osalenud inimestega. Andmeid kasutasin üksnes teaduslikul eesmärgil ning analüüsi käigus järgisin hea tava põhimõtteid.

Kuna kasutasin avalikku ja anonüümset andmestikku, ei olnud vaja küsida uut teadlikku nõusolekut. Samas tuli arvestada, et avalikult kättesaadav andmefail sisaldab piiratud infot ning osa tunnuseid võib olla konfidentsiaalsuse tõttu kodeeritud või puudulik. Seetõttu tuleb tulemuste tõlgendamisel arvestada nende piirangutega.

2.2. Tunnuste kirjeldus

2.2.1. Sõltuv muutuja

Selle töö sõltuvaks muutujaks on vastaja kuusissetulek. Analüüsis kasutan PIAAC 2023 tunnust EARNMTHALLC2, mis tähistab kuusissetulekut koos boonustega palgatöötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate puhul. Tunnus on esitatud eurodes.

Enne regressioonanalüüsi kontrollisin sissetuleku jaotust, et hinnata, kas tunnus sobib lineaarse regressioonanalüüsi jaoks. Kuna sissetulek oli tugevalt paremale viltune ning sisaldas üksikuid väga kõrgeid väärtusi, mida näitab ka joonis 1, moodustasin regressioonanalüüsi jaoks logaritmitud sissetuleku kujul $\log(\text{sissetulek} + 1)$. Ühe lisamine enne logaritmimeist oli vajalik, sest andmestikus esines ka nullväärtusi.

Regressioonanalüüsis kasutan logaritmitud sissetulekut, sest see vähendab äärmuslike väärtuste mõju ja sobib paremini lineaarse regressioonimudeli eeldustega.

2.2.2. Sõltumatud muutujad

Töö peamiseks sõltumatuteks muutujateks on Suure Viisiku isiksuseomadused: avatus kogemustele, meelekindlus, ekstraversus, koostöövalmidus ja neurootilisus. PIAAC 2023 andmestikus on need tunnused esitatud koondskooridena, mis põhinevad mitmel küsimusel iga isiksuseomaduse kohta.

Analüüsis kasutan järgmisi tunnuseid:

1. OPEM_6 - avatus kogemustele
2. CONS_6 - meelekindlus
3. EXTR_6 - ekstraversus
4. AGRE_6 - koostöövalmidus
5. EMOS_6 - emotsionaalne stabiilsus

Kuna Suure Viisiku mudelis kasutatakse tavaliselt neurootilisuse mõistet, pöörasin emotsionaalse stabiilsuse tunnuse ümber. Selleks korrutasin EMOS_6 väärtused -1-ga, nii et kõrgem väärtus tähistab suuremat neurootilisust. Kõiki viit isiksuseomadust kasutan analüüsis pidevate tunnustena.

2.2.3. Kontrollmuutujad

Kontrollmuutujatena kasutasin vanuserühma, sugu ja haridust. Need tunnused valisin seetõttu, et varasem kirjandus ja OECD käsitlused seostavad neid tööturu tulemuste ja sissetulekuga.

Vanust mõõtsin viie vanuserühmana: 16-24, 25-34, 35-44, 45-54 ja 55-65 aastat. Sugu kasutasin kategoorilise tunnusena, kus eristati mehi ja naisi.

Haridust kasutasin kategoorilise tunnusena. Algses tunnuses oli seitse kategooriat, kuid regressioonianalüüsis ühendasin esimese kategooria ehk alg- või põhihariduse teise kategooriaga ehk madalama keskharidusega, sest esimeses kategoorias oli väga vähe vastajaid. PIAAC andmestikus tähistab madalam keskharidus haridustaset, mis jääb alg- või põhihariduse ja täieliku keskhariduse vahele. Seetõttu kasutasin analüüsis kuut hariduskategooriat: madalam keskharidus koos alg- või põhiharidusega, keskharidus, keskharidusjärgne mitte-kõrgharidus, rakenduslik kõrgharidus, bakalaureusekraad ning magistri- või doktorikraad.

Hariduse lisamine kontrollmuutujana on oluline, sest haridustase on sissetulekuga seotud ning võib samal ajal olla seotud ka isiksuseomadustega. Seetõttu võimaldab hariduse, vanuse ja soo kontrollimine hinnata täpsemalt, kas isiksuseomadused on sissetulekuga seotud ka pärast peamiste taustategurite arvesse võtmist.

2.3. Analüüsimeetodid

Andmeanalüüsi viisin läbi kvantitatiivsete meetoditega RStudio keskkonnas. Analüüsi loogika koosnes kolmest põhietapist: kirjeldav statistika, korrelatsioonanalüüs ja lineaarne regressioonanalüüs. Selline järjestus võimaldas esmalt kirjeldada valimit ja muutujate jaotusi, seejärel hinnata tunnuste vahelisi lihtseoseid ning lõpuks testida, kas isiksuseomadused on sissetulekuga seotud ka pärast kontrollmuutujate arvesse võtmist.

Esmalt tegin valimi ja põhitunnuste kirjeldava statistika. Selles etapis vaatlesin valimi suurust, vanuserühmade, soo ja hariduse jaotust ning peamiste muutujate põhiomadusi, sealhulgas keskmisi, mediaane, standardhälbeid ning minimaalseid ja maksimaalseid väärtusi. Kirjeldava statistika eesmärk oli anda ülevaade sellest, milline on analüüsitav valim ning kuidas põhitunnused andmestikus jaotuvad.

Seejärel viisin läbi korrelatsioonanalüüsi, et saada esmane ülevaade isiksuseomaduste ja sissetuleku vahelistest seostest. Korrelatsioonid võimaldasid hinnata, et millised omadused olid sissetulekuga positiivselt ja millised negatiivselt seotud, samuti seda, et kui tugevad need seosed olid. Kuna sissetuleku jaotus oli ebahürtlane, pöörasin tõlgendamisel suuremat tähelepanu logaritmitud sissetuleku seostele.

Peamise analüüsimeetodina kasutasin lineaarset regressioonanalüüsi. Regressioon võimaldab hinnata, milline on iga isiksuseomaduse seos sissetulekuga olukorras, kus teised mudelis olevad tunnused hoitakse muutumatutena. Analüüsis hindasin kolme mudelit. Esimeses mudelis kaasasin ainult isiksuseomadused. Teises mudelis lisasin kontrollmuutujatena vanuserühma ja soo. Kolmandas mudelis lisasin lisaks ka hariduse. Hariduse puhul kasutasin ümberkodeeritud tunnust, kus alg- või põhiharidus ja madalam keskharidus olid ühendatud üheks tunnuseks. Selline lähenemine võimaldab hinnata, kuidas isiksuseomaduste seosed sissetulekuga muutuvad pärast taustategurite arvesse võtmist. Selline lähenemine võimaldas võrrelda mudelite tulemusi ning hinnata, millised isiksuseomadused jäävad statistiliselt oluliseks ka pärast taustategurite kontrollimist.

Regressioonanalüüsis kasutasin sõltuva muutujana logaritmitud sissetulekut, sest see sobis lineaarse mudeli eeldustega paremini kui toorsissetulek. Sissetuleku logaritmimeine toimus kujul $\log(\text{income} + 1)$.

PIAAC andmestikus kasutasin valimikaale (SPFWT0), et tulemused oleksid esinduslikud Eesti täiskasvanute kohta. Rakendasin kaale keskmiste, mediaanidele, korrelatsioonide ja regressioonianalüüsi arvutamisel. Kuid minimaalsed ja maksimaalsed väärtused esitasin kaalumata kujul.

2.4. Uurimuse piirangud

Oma töö üks peamisi piiranguid on see, et tegemist on ristlõikelise andmestikuga. See tähendab, et kõik kasutatud tunnused on mõõdetud sama uuringu raames ning seetõttu ei saa saadud tulemuste põhjal teha tugevaid põhjuslikke järeldusi. Kui analüüs näitab, et mõni isiksuseomadus on sissetulekuga seotud, ei tähenda see automaatselt, et just isiksuseomadus põhjustab kõrgemat või madalamat sissetulekut.

Teiseks tuleb arvestada avaliku andmefaili piirangutega. OECD andmeanalüüsi käsiraamat rõhutab, et PUF-id on rahvusvahelise andmebaasi alamkogumid ning osa infot võib olla konfidentsiaalsuse tõttu peidetud või kodeeritud. See puudutas käesolevas töös ka vanust, mistõttu kasutasin pideva vanuse asemel vanuserühma.

Kolmandaks tuleb arvestada mõõtmise piirangutega. Kuigi PIAAC 2023 sisaldab sotsiaal-emotsionaalsete oskuste plokki, ei ole see samaväärne väga pika isiksuseomaduset uuringuga. Oma töös kasutasin kuue küsimuse põhjal moodustatud domeeniskoori, mis sobib hästi üldiste seoste hindamiseks, kuid ei võimalda sama detailset analüüsi nagu pikemad spetsiaalsed isiksuseküsitlused.

Neljandaks tuleb arvestada, et see ei hõlma regressioonimudelid kõiki võimalikke sissetulekut mõjutavaid tegureid. Kuigi oma töös kontrollin vanuserühma, soo ja hariduse mõju, võivad sissetulekut mõjutada ka amet, töökoormus, piirkond, tööstaatus, tervis, perekondlik taust ja veel muud tegurid. Sellepärast tuleb saadud tulemusi tõlgendada seoste, mitte lõplike põhjuslike seletustena.

3. ANALÜÜSI TULEMUSED

3.1. Valimi ja muutujate kirjeldus

Oma töö lõplikku analüüsivalimisse kuulus 4549 vastajat, kelle kohta olid olemas andmed sissetuleku, viie isiksuseomaduse ning kontrollmuutujate kohta.

Vanuserühmade lõikes jagunes valim viide kategooriasse, millest kõige väiksem oli 16-24-aastaste rühm ($n = 349$) ning kõige suuremad olid 35-44-aastaste ($n = 1141$) ja 45-54-aastaste rühm ($n = 1129$) (tabel 1).

Soo lõikes kuulus valimisse 2104 meessoost ja 2445 naissoost vastajat. Hariduse puhul oli kõige suurem osakaal keskharidusega vastajatel ($n = 1586$) ja magistri- või doktorikraadiga vastajatel ($n = 1172$), samas kui kõige väiksem oli rakendusliku kõrghariduse kategooria ($n = 317$) (tabel 1).

Tabel 1. Valimi kirjeldus

Muutuja	Rühm	n
Vanus	1 (16-24)	349
	2 (25-34)	903
	3 (35-44)	1141
	4 (45-54)	1129
	5 (55-65)	1027
Sugu	1 (Mees)	2104
	2 (Naine)	2445
Haridus	1 (madalam keskharidus ja alg- või põhiharidus)	351
	2 (keskharidus)	1586
	3(keskharidusjärgne, mitte-kõrgharidus)	382
	4 (rakenduslik kõrgharidus)	317
	5 (bakalaureusekraad)	741
	6 (magistri- või doktorikraad)	1172

Kirjeldava statistika põhjal oli vastajate sissetuleku kaalutud keskmine 2085,3 eurot ja mediaan 1575 eurot, mis näitab, et keskmine ületas mediaani märgatavalt. Sissetuleku minimaalne väärtus oli 0 eurot ja maksimaalne väärtus 83 333 eurot, mis viitab sellele, et andmestikus esines väga kõrgeid üksikväärtusi. See erinevus keskmise ja mediaani vahel ning väga kõrge maksimaalne väärtus osutavad sellele, et sissetuleku jaotus oli tugevalt paremale viltune (Joonis 1).

Pärast logaritmimeist oli logaritmitud sissetuleku keskmine 7,234 ja mediaan 7,363, mis viitab sellele, et pärast logaritmimeist muutus sissetuleku jaotus tasakaalukamaks ning sobis regressioonanalüüsi jaoks paremini (Joonis 2).

Avatuse kogemustele keskmine oli 0,00017, meelekindluse keskmine 0,045, ekstraversuse keskmine 0,031, koostöövalmiduse keskmine 0,037 ning neurootilisuse keskmine -0,076 (Tabel 2).

Tabel 2. Põhimuutujate kirjeldav statistika

Muutuja	Keskmine (Kaalutud)	Mediaan (Kaalutud)	Min	Max
Sissetulek	2085,3	1575	0	83333
Sissetulek(log)	7,234	7,363	0,000	11,331
Avatus kogemustele	0,00017	0,059	-3,494	2,191
Meelekindlus	0,045	0,101	-3,236	2,325
Ekstraversus	0,031	-0,012	-3,684	2,612
Koostöövalmidus	0,037	0,094	-3,835	2,512
Neurootilisus	-0,076	-0,146	-2,458	3,450

3.2. Korrelatsioonanalüüs

Korrelatsioonanalüüsis kasutasin kaalutud Pearsoni korrelatsioonikordajaid. Tulemused näitasid, et isiksuseomaduste ja logaritmitud sissetuleku vahelised seosed olid üldiselt väga nõrgad (tabel 3).

Logaritmitud sissetuleku puhul avatuse kogemustega seost sisuliselt ei ilmnenud ($r = 0,000$). Meelekindluse ($r = 0,053$) ja ekstraversuse ($r = 0,066$) seosed olid positiivse suunaga, kuid praktilises mõttes väga nõrgad. Koostöövalmiduse seos logaritmitud sissetulekuga oli samuti väga nõrk ja negatiivne ($r = -0,014$), samas kui neurootilisuse seos oli negatiivne ja teistest isiksuseomadustest veidi selgem ($r = -0,109$).

Isiksuseomaduste omavahelised seosed olid mõõdukad ja loogilised. Näiteks oli ekstravertsus positiivselt seotud avatuse kogemustele ($r = 0,288$) ning meelekindlus koostöövalmidusega ($r = 0,278$). Neurootilisus oli teiste omadustega negatiivselt seotud, näiteks meelekindlusega ($r = -0,289$) ja ekstravertsusega ($r = -0,269$).

Need tulemused on üldjoontes kooskõlas varasema kirjandusega. Meta analüüsid näitavad, et ekstravertsus ja meelekindlus on sissetulekuga pigem positiivselt seotud, samas kui neurootilisus on sagedamini seotud madalama sissetulekuga. Samas rõhutavad varasemad uuringud, et nende seoste tugevus on enamasti tagasihoidlik ning võib sõltuda kasutatud mudelitest ja kontrollmuutujatest (Alderotti jt, 2023; Vella, 2024).

Tabel 3. Logaritmitud sissetuleku ja isiksuseomaduste korrelatsioonid

Muutuja	Sissetulek(log)	Avatus Kogemustele	Meelekindlus	Ekstravertsus	Koostöövalmidus	Neurootilisus
Sissetulek(log)	1,000					
Avatus Kogemustele	0,000	1,000				
Meelekindlus	0,053***	0,072***	1,000			
Ekstravertsus	0,066***	0,288***	0,248***	1,000		
Koostöövalmidus	-0,014	0,189***	0,278***	0,102***	1,000	
Neurootilisus	-0,109***	-0,059***	-0,289***	-0,269***	-0,224***	1,000

Tabelis on esitatud kaalutud Pearsoni korrelatsioonikordajad. Statistiline olulisus: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

3.3. Regressioonanalüüs

Regressioonanalüüsis hindasin isiksuseomaduste ning sotsiaal demograafiliste tunnuste seoseid logaritmitud sissetulekuga kolmes järjestikuses mudelis.

Esimeses mudelis (Mudel 1) analüüsisin ainult isiksuseomaduste seoseid logaritmitud sissetulekuga. Mudel osutus statistiliselt oluliseks, kuid selle seletusvõime oli madal ($R^2 = 0,016$), mis näitab, et isiksuseomadused selgitavad vaid väikest osa sissetuleku varieeruvusest. Tulemustest ilmnese, et ekstravertsus oli positiivselt ja statistiliselt oluliselt seotud logaritmitud sissetulekuga ($b = 0,047$, $p < 0,05$), samas kui koostöövalmidus ($b = -0,054$, $p < 0,01$) ja neurootilisus ($b = -0,124$, $p < 0,001$) olid negatiivselt ja statistiliselt oluliselt seotud sissetulekuga. Avatus kogemustele ja meelekindlus ei olnud esimeses mudelis statistiliselt olulised.

Teises mudelis (Mudel 2) lisasin kontrollmuutujatena vanuserühmad ja soo. Mudeli seletusvõime suurenes märgatavalt ($R^2 = 0,050$), mis viitab sellele, et demograafilised tunnused mängivad sissetuleku selgitamisel olulist rolli. Vanuserühmade lõikes ilmnese, et võrreldes noorima vanuserühmaga (16-24) olid kõigi vanemate rühmade sissetulekud kõrgemad ning need seosed olid statistiliselt olulised (25-34 $b = 0,669$; 35-44 $b = 0,671$; 45-54 $b = 0,522$; 55-65 $b = 0,324$). Sugu näitas, et naiste logaritmitud sissetulek oli madalam kui meestel ($b = -0,185$, $p < 0,001$). Isiksuseomadustest osutusid selles mudelis statistiliselt oluliseks meelekindlus ($b = 0,039$, $p < 0,05$), avatus kogemustele ($b = -0,008$, $p < 0,05$) ning neurootilisus ($b = -0,084$, $p < 0,001$), samas kui ekstravertsus ja koostöövalmidus ei olnud enam statistiliselt olulised.

Kolmandas mudelis (Mudel 3) lisasin täiendavalt haridustasemed. Kuna alg- või põhihariduse kategoorias oli vähe vastajaid, ühendasin selle madalama keskhariduse kategooriaga. Mudeli seletusvõime suurenes veelgi ($R^2 = 0,078$), mis näitab, et haridus selgitab olulise osa sissetuleku varieeruvusest. Hariduse puhul ilmnese selge positiivne seos sissetulekuga, et mida kõrgem haridustase, seda kõrgem logaritmitud sissetulek. Kõige tugevamad seosed ilmneseid kõrghariduse tasemetel (bakalaureus $b = 0,475$, $p < 0,001$; magistri- või doktorikraad $b = 0,610$, $p < 0,001$). Vanuse mõju jäi sarnaseks ka kolmandas mudelis, kuigi koefitsiendid mõnevõrra väheneseid. Soo mõju tugevnes veidi ($b = -0,262$, $p < 0,001$), mis viitab jätkuvalle soolisele erinevusele sissetulekutes ka pärast hariduse arvesse võtmist. Isiksuseomaduste osas ilmnese, et meelekindlus ($b = 0,041$, $p < 0,05$) ja ekstravertsus ($b = 0,040$, $p < 0,05$) olid positiivselt ja statistiliselt oluliselt seotud sissetulekuga, samas kui neurootilisus oli negatiivselt ja statistiliselt oluliselt seotud ($b = -0,065$, $p < 0,01$). Avatus kogemustele oli nõrgalt negatiivne ja statistiliselt oluline ($b = -0,038$, $p < 0,05$), samas kui koostöövalmidus ei olnud statistiliselt oluline.

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi isiksuseomadustel on statistiliselt olulised seosed sissetulekuga, jääb nende selgitusjõud suhteliselt tagasihoidlikuks võrreldes demograafiliste tunnustega, eriti hariduse ja vanusega. Kõige enam ilmneseid seosed meelekindluse ja neurootilisuse puhul, mis on kooskõlas varasema kirjandusega. Samuti viitavad tulemused sellele, et extravertsuse mõju võib muutuda sõltuvalt mudelist ja kontrollmuutujatest.

Tabel 4. Regressioonimudelid

Muutuja	Mudel 1	Mudel 2	Mudel 3
Intercept	7,223***	6,804***	6,669***
Isiksuseomadused	-	-	-
Avatus kogemustele	-0,012	-0,008*	-0,038*
Meelekindlus	0,030	0,039*	0,041*
Ekstravertsus	0,047*	0,044	0,040*
Koostöövalmidus	-0,054**	-0,020	-0,030
Neurootilisus	-0,124***	-0,084***	-0,066***
Vanus (16-24)	-	-	-
25-34	-	0,669***	0,500***
35-44	-	0,671***	0,468***
45-54	-	0,522***	0,337***
55-65	-	0,324***	0,128
Sugu (Mees)	-	-	-
Naine	-	-0,185***	-0,260***
Haridus (alg- või põhiharidus ja madalam keskharidus)	-	-	-
Keskharidus	-	-	0,186**
Keskharidusjärgne	-	-	0,209**
Rakenduslik kõrgharidus	-	-	0,327***
Bakalaureus	-	-	0,475***
Magistri- või doktorikraad	-	-	0,610***
R ²	0,016	0,050	0,078
N	4549	4549	4549

Tabelis on esitatud standardiseerimata regressiooni koefitsiendid. Statistiline olulisus: * p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

4. ARUTELU

Tehtava töö eesmärk oli leida, millisel määral on Suure Viisiku isiksuseomadused seotud sissetulekuga Eestis PIAAC 2023 andmete põhjal. Tulemused näitasid, et isiksuseomaduste ja sissetuleku vahelised seosed olid olemas, kuid olid üldiselt nõrgad. See on kooskõlas varasema kirjandusega, kus on rõhutatud, et isiksuseomadused võivad mõjutada tööturu tulemusi, kuid nende mõju on tavaliselt tagasihoidlikum kui näiteks hariduse, vanuse või teiste taustatunnuste mõju (Borghans jt, 2008; Almlund jt, 2011; Roberts jt, 2007).

Tulemuste põhjal võib öelda, et isiksuseomadused ei selgita sissetulekut iseseisvalt kuigi tugevalt, vaid nende roll on pigem täiendav. See tähendab, et isiksuseomadused võivad mõjutada tööturul käitumist, näiteks tööalast enesekindlust, järjekindlust või stressiga toimetulekut, kuid sissetuleku kujunemisel on suurem roll struktuursematel teguritel, nagu haridus, vanus ja sugu. Sellepärast ei tohiks tulemusi tõlgendada nii, et isiksuseomadused määravad inimese sissetuleku, vaid pigem nii, et need on üks väike osa laiemast tööturu seletusest.

Korrelatsioonanalüüsis ei ilmnenud isiksuseomaduste ja logaritmitud sissetuleku vahel sisuliselt tugevaid seoseid. Kuigi neurootilisuse, ekstravertsuse ja meelekindluse seosed olid statistiliselt olulised, olid korrelatsioonikordajad väga väikesed. Seetõttu viitavad tulemused pigem sellele, et lihtsad kahemuutujalised seosed isiksuseomaduste ja sissetuleku vahel on Eesti PIAAC 2023 andmetes praktilises mõttes väga nõrgad.

Võrreldes neid tulemusi Ng jt. (2005) meta analüüsiga, liiguvad minu töö tulemused üldiselt samas suunas, kuid enamik seoseid on nõrgemad. Ng jt. leidsid palga kui objektiivse karjääriedu näitaja puhul neurootilisuse seoseks $r = -0,12$, meelekindluse seoseks $r = 0,07$, ekstravertsuse seoseks $r = 0,10$, koostöövalmiduse seoseks $r = -0,10$ ja avatuse seoseks $r = 0,04$. Minu tulemustes oli neurootilisuse korrelatsioon väga sarnane ($r = -0,109$), kuid meelekindluse ($r = 0,052$) ja ekstravertsuse ($r = 0,066$) seosed olid veidi väiksemad. Kõige suurem erinevus ilmnes avatuse ja koostöövalmiduse puhul, kus avatuse seos oli minu töös praktiliselt null ning koostöövalmiduse seos oli oluliselt nõrgem kui Ng jt. meta analüüsis. Need erinevused võivad tuleneda mitmest põhjusest. Esiteks põhineb minu töö ainult Eesti PIAAC 2023 andmetel, samas kui Ng jt. (2005) koondasid erinevate uuringute tulemusi. Seetõttu võivad minu tulemused peegeldada Eesti tööturu või selle konkreetse valimi eripära. Teiseks kasutasin sõltuva muutujana

logaritmitud sissetulekut, mis vähendab äärmuslike väärtuste mõju. Kolmandaks võivad erinevused tuleneda mõõtmisest, sest PIAACis kasutatud isiksuseomaduste skaalad on lühemad ja vähemate küsimustega kui paljudes teistes psühholoogilistes uuringutes kasutatud isiksuse küsimustikud.

Regressioonanalüüsi tulemused kinnitasid samuti, et isiksuseomaduste seosed sissetulekuga on tagasihoidlikud. Esimeses mudelis, kus olid ainult isiksuseomadused, oli seletusvõime $R^2 = 0,016$. Vanuse ja soo lisamisel suurenes seletusvõime $R^2 = 0,050$ ni ning hariduse lisamisel $R^2 = 0,078$ ni. See näitab, et sissetuleku selgitamisel on demograafilistel tunnustel ja haridusel suurem roll kui isiksuseomadustel.

Eriti oluline on see, et regressioonimudelites muutusid osa isiksuseomaduste seosed pärast kontrollmuutujate lisamist. See viitab sellele, et lihtsad seosed isiksuse ja sissetuleku vahel võivad osaliselt peegeldada ka vanuse, soo või hariduse erinevusi. Näiteks koostöövalmiduse seose nõrgenemine pärast kontrollmuutujate lisamist näitab, et selle omaduse otsene roll sissetuleku selgitamisel ei ole Eesti andmetes kuigi kindel. Samas neurootilisuse negatiivne seos püsis ka kontrollmuutujate lisamisel, mistõttu võib seda pidada töö üheks järjekindlamaks tulemuseks.

Kolmandas mudelis olid meelekindlus ($b = 0,041$) ja extravertsus ($b = 0,040$) positiivselt seotud logaritmitud sissetulekuga, samas kui neurootilisus oli negatiivselt seotud ($b = -0,066$). Koostöövalmidus ei olnud statistiliselt oluline ning avatus kogemustele oli nõrgalt negatiivse seosega ($b = -0,038$). Need tulemused kattuvad üldjoontes Alderotti jt. (2023) ja Vella (2024) meta analüüsidega, kus leiti, et meelekindlus ja extravertsus on sissetulekuga positiivselt seotud ning neurootilisus negatiivselt seotud. Samuti kinnitavad need meta analüüsid, et isiksuseomaduste mõju sissetulekule on pigem väike ja sõltub kasutatud mudelist ning kontrollmuutuja test.

Kuigi siiski erinevus ilmnes avatus kogemustele puhul. Kui Alderotti jt. (2023) ja Vella (2024) leidsid avatuse puhul üldiselt positiivse seose sissetulekuga, siis minu lõplikus regressioonimudelis oli seos nõrgalt negatiivne. Seda saaks seletada sellega, et avatus võib mõjutada sissetulekut kaudselt näiteks hariduse või ametivaliku kaudu. Kui mudelisse lisada haridus, võib avatuse mõju sissetulekule osaliselt avalduda juba hariduse kaudu ning selle pärast ei pruugi see mudelis eraldi välja paista. Lisaks võib avatus olla seotud loovamate või vähem

standartsete ametitega, mis ei pruugi alati kaasa tuua kõrgemat sissetulekut. Koostöövalmiduse puhul oli kolmandas mudelis suund negatiivne, kuid statistiliselt mitteoluline. See on üldiselt samasuunaline varasema kirjandusega, kus koostöövalmidust on sageli seostatud madalama sissetulekuga, kuid minu andmetes jäi see seos nõrgaks. Võib olla võimalik, et koostöövalmiduse mõju sõltub ametist, soost või organisatsioonilisest olukorrast. Judge jt. (2012) on samuti näidanud, et koostöövalmiduse ja sissetuleku seos võib olla seotud keerukamate sooliste ja tööturu teemadega.

Kokkuvõttes näitavad tulemused, et isiksuseomadused on sissetulekuga seotud, kuid nende selgitusjõud on väike. Kõige enam ilmnes neurootilisuse negatiivne seos sissetulekuga ning meelekindluse ja ekstraversuse positiivne seos. Samas näitas regressioonanalüüs, et haridus, vanus ja sugu selgitavad sissetulekut rohkem kui isiksuseomadused. See on kooskõlas Ng jt. (2005) üldisema järeldusega, et objektiivse karjääriedu puhul mõjutavad sissetulekut sageli rohkem haridus ja muud taustatunnused kui isiksuseomadused.

Minu töö on ka mõned piirangud. Esiteks põhineb analüüs ristlõikelisel andmestikul, mistõttu ei saa tulemuste põhjal teha põhjuslikke järeldusi. Teiseks põhinevad isiksuseomadused enesehinnangulistel skaaladel, mis võivad olla mõjutatud enesehinnangutest ja muudest kallutatustest. Kolmandaks ei olnud mudelisse kaasatud kõiki võimalikke sissetulekut mõjutavaid tegureid, näiteks ametiala, töökoormust, töötamis aega või piirkonda. Edasistes uuringutes võiks neid tunnuseid arvesse võtta ning võrrelda Eesti tulemusi ka teiste PIAACis osalenud riikidega.

KOKKUVÕTE

Tehtud töö eesmärk oli leida, millisel määral on Suure Viisiku isiksuseomadused seotud sissetulekuga Eestis PIAAC 2023 andmete põhjal. Täpsemalt keskendusin töös sellele, et kas avatus kogemustele, meelekindlus, ekstravertsus, koostöövalmidus ja neurootilisus on seotud vastajate sissetulekuga ning kas need seosed püsivad ka pärast vanuse, soo ja hariduse arvesse võtmist.

Töö teoreetiline raamistik tugines Suure Viisiku isiksusemodelile ning varasemale kirjandusele, mille järgi on isiksuseomadused seotud tööturu tulemuste ja sissetulekuga, kuid nende mõju on enamasti mõõdukas või nõrk. Varasemate uuringute põhjal eeldati, et meelekindlus, ekstravertsus ja avatus kogemustele võivad olla sissetulekuga positiivselt seotud, samas kui neurootilisus ja koostöövalmidus võivad olla seotud madalama sissetulekuga.

Empiiriline analüüs põhines PIAAC 2023 Eesti avalikul andmefailil. Lõplikusse analüüsivalimisse jäi alles 4549 vastajat, kelle kohta olid olemas andmed sissetuleku, isiksuseomaduste ja kontrollmuutujate kohta. Analüüsis kasutasin logaritmitud sissetulekut, sest sissetuleku jaotus oli paremale viltune ja sisaldas väga kõrgeid üksikväärtusi. Tulemuste esinduslikkuse parandamiseks kasutasin PIAAC valimikaalu SPFWT0.

Korrelatsioonanalüüs näitas, et isiksuseomaduste ja sissetuleku vahelised seosed olid üldiselt nõrgad. Logaritmitud sissetulekuga oli kõige selgemalt negatiivselt seotud neurootilisus. Ekstravertsus ja meelekindlus olid logaritmitud sissetulekuga nõrgalt positiivselt seotud. Avatuse kogemustele seos oli sisuliselt olematu ning koostöövalmiduse seos oli väga nõrk ja negatiivne. Seega näitasid korrelatsioonid, et isiksuseomadused on sissetulekuga seotud, kuid nende seosed on küllaltki tagasihoidlikud. Regressioonanalüüs kinnitas samuti, et isiksuseomaduste selgitusjõud sissetuleku puhul on väike. Esimeses mudelis, kus kasutasin ainult isiksuseomadusi, oli mudeli selgitusjõud madal. Vanuse ja soo lisamisel mudeli selgitusjõud suurenes ning hariduse lisamisel suurenes see veelgi. See näitab, et sissetuleku erinevuste selgitamisel on vanusel, sool ja eriti haridusel suurem roll kui isiksuseomadustel. Kolmandas mudelis, kus võtsin arvesse isiksuseomadused, vanuserühm, sugu ja haridus, olid meelekindlus ja ekstravertsus logaritmitud sissetulekuga positiivselt seotud, samas kui neurootilisus oli negatiivselt seotud. Avatus kogemustele oli nõrgalt negatiivselt seotud ning koostöövalmidus ei olnud statistiliselt

oluline. Kõige järjekindlamalt ilmnas seega neurootilisuse negatiivne seos sissetulekuga ning meelekindluse ja ekstravertsuse positiivne seos.

Kokkuvõttes näitavad töö tulemused, et Suure Viisiku isiksuseomadused on Eestis sissetulekuga seotud, kuid need seosed on nõrgad. Isiksuseomadused võivad aidata mõista osa sissetuleku erinevustest, kuid need ei ole peamised sissetuleku näitajad. Tulemused viitavad sellele, et sissetulekut mõjutavad tugevamalt haridus, vanus ja sugu. Seega kinnitab töö varasema kirjanduse üldist järeldust, et isiksuseomadused on tööturu tulemustega seotud, kuid nende mõju jääb võrreldes taustatunnustega tagasihoidlikuks.

SUMMARY

Personality traits and income in Estonia: an analysis based on PIAAC 2023 data

This bachelor's work explores how the Big Five personality traits relate to income among people aged 16-65 living in Estonia. Using recent data from the PIAAC 2023 survey, the study looks at whether personality characteristics are statistically tied to earnings, and whether these connections hold up once we account for key background factors like age, gender and education.

The theoretical part shows the concept of personality and the Big Five model, looking at income as a key indicator of success in the labor market. It also reviews past research on the topic. Earlier studies generally show that people who score higher on conscientiousness, extraversion, and openness to experience tend to earn more, while agreeableness and neuroticism are usually linked to lower income. However, literature also highlights that these relationships are often weak and heavily depend on which control variables are used in the analysis.

The empirical part is based on the Estonian public use file of PIAAC 2023, analyzing a sample of 4549 respondents. The study focuses on monthly income (including bonuses) as the dependent variable, which was log transformed due to its skewed distribution. The main focus is on the Big Five traits: openness to experience, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism. Controlling for age, gender, and education through descriptive statistics, weighted Pearson correlations and weighted linear regression models.

The analysis revealed that simple correlations between personality and income are remarkably weak. In the regression models, conscientiousness and extraversion showed a positive link to income, while neuroticism was negatively associated with it. Openness to experience turned out to have a weak negative link in the final model, while agreeableness did not show a statistically significant effect.

Overall, the findings suggest that while personality traits do play a role in shaping income in Estonia, their impact is quite modest. Background characteristics, especially age and education, explain income differences much better than personality does.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alderotti, G., Rapallini, C. & Traverso, S. (2023). The Big Five personality traits and earnings: A meta-analysis. *Journal of Economic Psychology*, 94, 102570.

Allik, J., Realo, A. & Konstabel, K. (toim). (2003). *Isiksusepsühholoogia*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Almlund, M., Duckworth, A. L., Heckman, J., & Kautz, T. (2011). Personality Psychology and Economics. In *Handbook of the Economics of Education* (Vol. 4, pp. 1-181). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53444-6.00001-8>

Barrick, M. R., & Mount, M. K. (1991). The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 44, 1-25. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1744-6570.1991.tb00688.x>

Borghans, L., Duckworth, A. L., Heckman, J. J., & Ter Weel, B. (2008). The Economics and Psychology of Personality Traits. *Journal of Human Resources*, 43, 972-1059. <https://doi.org/10.1353/jhr.2008.0017>

Goldberg, L.R. (1990) An Alternative “Description of Personality”: The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>

John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. In L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (Vol. 2, pp. 102-138). Guilford Press.

Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J., & Barrick, M. R. (1999). The Big Five Personality Traits, General Mental Ability, and Career Success across the Lifespan. *Personnel Psychology*, 52, 621-652. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1999.tb00174.x>

Judge, T. A., Livingston, B. A., & Hurst, C. (2012). Do Nice Guys—and Gals—Really Finish Last? The Joint Effects of Sex and Agreeableness on Income. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 390-407.

<https://doi.org/10.1037/a0026021>

McCrae, R.R. & John, O.P. (1992) An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.

<http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>

Mueller, G. & Plug, E. (2006). Estimating the effect of personality on male and female earnings. *Industrial and Labor Relations Review*, 60(1), 3-22.

<https://doi.org/10.1177/001979390606000101>

Ng, T. W., Eby, L. T., Sorensen, K. L., & Feldman, D. C. (2005). Predictors of Objective and Subjective Career Success: A Meta-Analysis. *Personnel Psychology*, 58, 367-408.

<http://dx.doi.org/10.1111/j.1744-6570.2005.00515.x>

Nyhus, E. K., & Pons, E. (2005). The effects of personality on earnings. *Journal of Economic Psychology*, 26(3), 363-384. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2004.07.001>

OECD. (2024). *Do adults have the skills they need to thrive in a changing world? Survey of Adult Skills 2023*.

OECD. (2024). *Survey of Adult Skills 2023: Country notes - Estonia*.

OECD. (2024). *Survey of Adult Skills - Reader's companion: 2023*.

OECD. (2025). *Skills that matter for success and well-being in adulthood: Evidence on adults' social and emotional skills from the 2023 Survey of Adult Skills*.

OECD. (2025). *PIAAC 2nd Cycle Database: Codebooks and Public Use Files*.

Roberts, B. W., Kuncel, N. R., Shiner, R., Caspi, A., & Goldberg, L. R. (2007). The Power of Personality: The Comparative Validity of Personality Traits, Socioeconomic Status, and

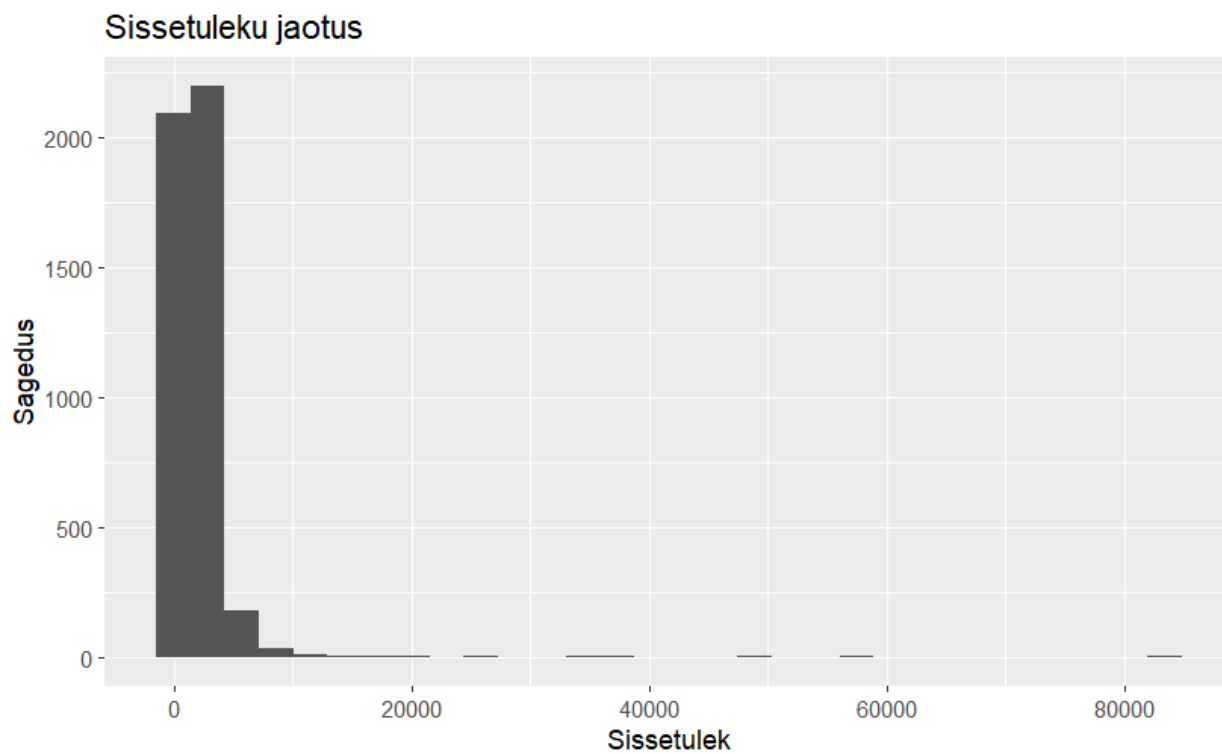
Cognitive Ability for Predicting Important Life Outcomes. *Perspectives on Psychological Science*, 2(4), 313-345. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00047.x>

Räis, M. L. (2024). *PIAAC 2023: Täiskasvanute oskused Eestis ja mujal maailmas - esmaste tulemuste kokkuvõte*. Statistikaamet.

Vella, M. (2024). The Relationship between the Big Five Personality Traits and Earnings: Evidence from a Meta-Analysis. *Bulletin of Economic Research*, 76, 685-712.
<https://doi.org/10.1111/boer.12437>

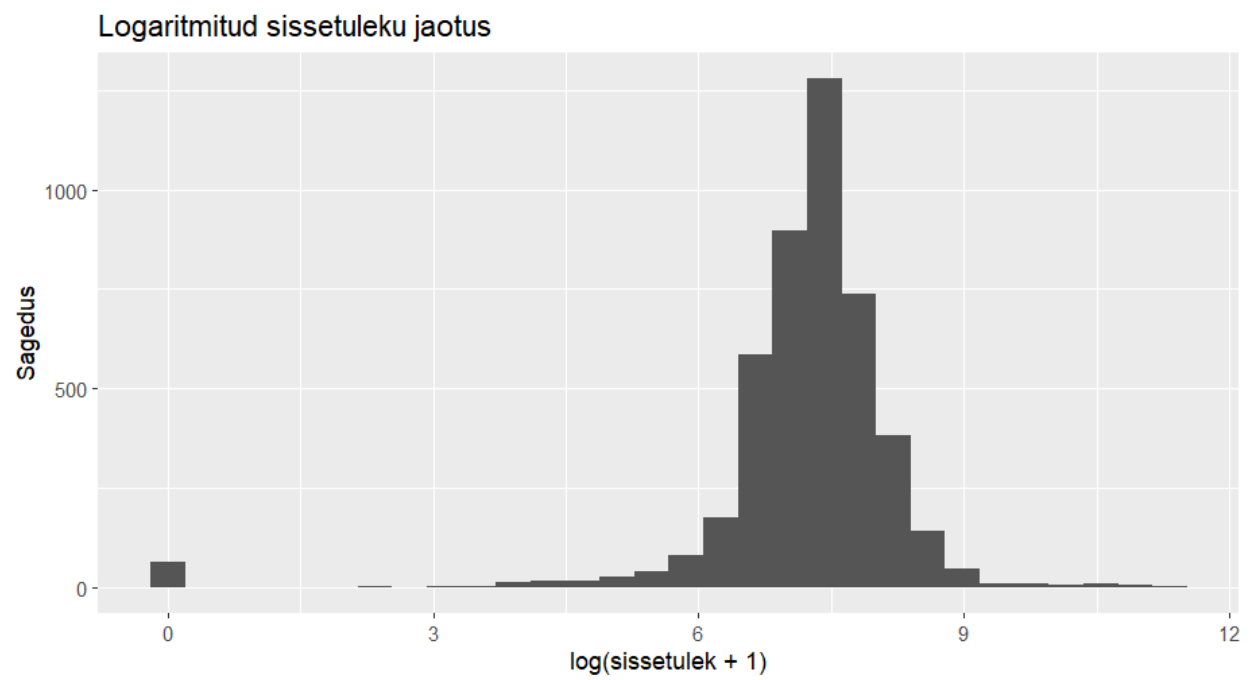
LISAD

Lisa 1. Sissetuleku jaotus

Joonis 1. Sissetuleku jaotus

Lisa 2. Logaritmitud sissetuleku jaotus

Joonis 2. Logaritmitud sissetuleku jaotus

Lisa 3. Tehisintellekti kasutamine lõputöö koostamisel

Lõputöö koostamisel kasutasin tehisintellekti abivahendina tehniliste probleemide lahendamisel, milleks oli RStudio keskkonnas tekkinud veateadete tõlgendamisel, teksti keelelise arusaadavuse parandamisel ning teadusallikate leidmise abistamiseks.

Tehisintellekti ei kasutatud andmeanalüüsi teostamiseks, tulemuste sisuliseks tõlgendamiseks ega uurimistöö järelduste koostamiseks. Samuti kasutasin tehisintellekti tagasiside saamiseks juba valmis tehtud lõikude jaoks. Kõik analüütilised tulemused, tulemuste tõlgendused ja töö lõplikud järeldused on minu enda tehtud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Alvar Žukovitš,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Isiksuseomaduste seosed sissetulekuga Eestis: analüüs PIAAC 2023
andmete põhjal

mille juhendaja(d) on Tarmo Strenze,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Alvar Žukovitš

22.05.2026